

Nyáron sem volt üres a cserépfalui általános iskola épülete. 1983. július 25. és augusztus 5. között itt rendezték meg az első Borsod-Abaúj-Zemplén megyei néprajzi tábort. A táborlakók az osztálytermekben, a vezetőség a kémiaszertárban kapott szállást. A látogatót már a bejáratnál meglepetés várta: a második nap derekától fogva nagyszámú tárgyi néprajzi anyag gyűlt össze. A csoportok behozták minden érdekességet, amit ajándékba kaptak, vagy vásároltak. Méhköpű, járom, guzsaly, fakanál, kanalas, Vásonkorsó, fokhagymatörő, jó néhány vég házivászon, inségkendő, csigacsináló alkotta a kis háziműzeum anyagát. A gyűjtőmunka révén mintegy 120 jeles tárggyal gyarapodott a miskolci múzeum néprajzi gyűjteménye. A tábor szakmai vezetését a miskolci Herman Ottó Múzeum munkatársai vállalták magukra. A megye számos középiskolájának honismereti köreiből huszonketten vettek részt a táborozáson. Négy csoport, négy témakör közül választott mindenki az érdeklődése szerint. A tábor vezetője dr. Viga Gyula muzeológus az árucseré, az Alföld és a hegyvidék közötti kapcsolat, Tóth Judit muzeológus a társadalomnéprajz (család-társadalomszervezés, jogszokások), Bánfalvi Ferenc múzeumi munkatárs a népszokások és Balázs Géza az ELTE ötdéves néprajz szakos hallgatója az erdőlés (favágás, mészégetés, fafaragás, erdőbirtokosság) témakörében kalauzolta csoportját. A négy csoport nemcsak Cserépfaluban, hanem a közeli Bogácsban, Bükkzsércen, Cserépváralján és Noszvajon is végzett néprajzi gyűjtést.

A csoportmunka elméleti tudnivalókkal indult. Hiszen csak a téma bizonyos ismeretének birtokában lehet kimenni a „terepre”. Meg kellett tanulni a kérdező, jegyzetelés módját. A csoportokban ki-ki saját kutatási témát is vállalt. Balovics Éva például a mindennapi gyűjtések során észrevette, hogy napközben és esténként az árnyékba, a házak elé ülve az emberek kalájkában hántják a babot. Érdekelni kezdte a téma, s kis dolgozatra való anyagot gyűjtött össze *Babtermesztés Cserépfalu községben* címmel. Kupai Emőke a pálinkafőzés hagyományait, Téglás Zsuzsanna pedig a töktermesztés népi ismereteit gyűjtötte össze hasonló módon.

A négy munkacsoport a tábor utolsó napján rendezett „minikonferencián” számolt be az eredményeiről. A csoportok a gyűjtött anyagot közösen kicédulázták, s ezek egyik példányát eljuttatták a miskolci Herman Ottó Múzeum Néprajzi Adattárába. A jó hangulatú, és ismereteket gazdagító honismereti tábor igazi hasznát valószínűleg a megyei honismereti körökben végzendő munka jelentheti majd. S a kialakult jó közönség jövőre talán ismét találkozhat: más helyűtt, és más feladatokkal szembesülve.

Balázs Géza

A szlovákiai magyarok művelődési tábora, '83

A szlovákiai magyarság életében kiemelkedő szerepe van a minden nyáron megtartott, hagyományos nyári művelődési táboroknak. Ezek a rendezvények rendeltetésük szerint megkísérik összefogni az ottani magyar nemzetiség életét, kulturális törekvéseit. Az első három ilyen jellegű táborozást az 1977-től induló években a Tóth Lajos által alapított vágsellyei (Šala) Vörösmarty Művelődési Klub és a Bajnok István vezette komáromi (Komárno) Városi Művelődési Bizottság rendezte meg Őrsújfalun (Nová Stráž). Annak idején ez volt nyaranta az egyetlen összejövetel, ahol a magyar nemzetiségnek főképpen a fiatal képviselői találkoztak. 1980-ban aztán a CSEMADOK úgy döntött, hogy a helyszín kétévénként változzon. Így került akkor és a következő évben a tábor Kassa közelébe, Somodiba (Drienovec), 1982-ben és 1983-ban pedig Ipolyságra (Šahy). Ez a döntés új lehetőségeket is teremtett, mert a komáromiak 1980 óta Járás Honismereti Tábor elnevezéssel, a központi irányítás alá került Nyári Művelődési Táborhoz szigorúan kapcsolódva, azt két nappal megelőzve egy hétvégén továbbra is rendszeresen összejönnek Őrsújfalun. Ez a jó példa Kelet-Szlovákiában is elterjedt, mert az idei évben a Kassai Járás Somodiban, a Töketeresbesi Járás pedig a Latorca menti Csicseren (Čičarovce) rendezett honismereti tábort.

A Nyári Művelődési Táborhoz szorosan hozzátartozó és még annál is régibb hagyománnyal rendelkező honismereti kerékpártúrák is szerves részei a csehszlovákiai magyar öntevékeny mozgalmaknak. Ez a túra évről évre más és más vidéket bejárva mindig a Nyári Művelődési Tábor éppen soros helyszínén ér véget. Így mindig a kerékpárosok adják a táborozók zömét az Őrsújfalusiakkal együtt, akik pedig minden alkalommal zsúfolt autóbust küldenek. Az idei, IX. Honismereti Kerékpártúra részben ismétlés volt, hiszen közel egy évtized alatt bejárták már Szlovákia minden magyarul beszélő vidékét. Akadt azonban így is bejáratlan terület. Megnézték Karva (Krivany nad Dunajom) szép műemlék templomát a Duna partján, jártak Vírten, ahol Baróti Szabó Dávidot eltemették és ahol emléktábla hirdeti a tizenöt éves háborút lezáró zsitvatoroki békét. Innen nem messze, Izsán (Iža) pedig római várom található, mely Brigettio, a mai Szőny megfigyelő erőssége volt a Római Birodalom északi határán. Párkányban (Štúrovo) a párkányi csata 300. évfordulóján Sobieski János lengyel király emléke előtt tisztelegtek, aki az itt vívott csatával meg-

eremtette Esztergom felszabadításának a feltételeit. Innen Zsitvabesenyő (Bešeňov) érintésével Érsekújvárra (Nové Zámky) vezetett az útjuk, ahol a helyi CSEMADOK-székház vendégei voltak. Ez a székház arról nevezetes, hogy az egyetlen önálló CSEMADOK-épület, melyet az érsekújváriak közadakozásból építettek. Újvárról az 1849-ben dicsőséges híre emelkedett Nagysalló (Tekovské Lužany) érintésével Zselizre (Zeliezovce), az itteni Eszterházy-kastélyhoz és az ott berendezett Schubert-emlékszobához vezetett a túra. Innen a rovásírás emlékéőről híres Felsőszemeréden (Horné Semerovce) át érkezett a kerékpártúra Ipolyságra, a VII. Nyári Művelődési Tábor színhelyére.

Ilyen előzmények után találkozott Ipolyságon a több száz táborozó, akik Szlovákia valamennyi magyarok lakta vidékét képviselték. A nagy létszám azért is figyelemre méltó, mert igen jelentős részét a egyfiatalabbak, az első vagy másodikban táborozó középiskolás diákok adták. Az évek során kialakult ugyan egyfajta törzsgárda, akik minden évben együtt vannak és akik közül sokan év közben is kapcsolatban állnak egymással, közösen szervezik a művelődés ügyét vagy egyszerűen csak tudnak egymásról. Évekkel ezelőtt ez a törzsgárda még egyet jelentett magával a táborral. De úgy látszik, azóta történt egy generációváltás, amit a fiatalok örvendetes száma jelent. Az viszont már nem örvendetes, hogy ezek a most bekapcsolódott fiatal táborozók nem tudtak feloldódni a régebbiek között. Külön kis csoportok alakultak, akik nem tudtak mit kezdeni magukkal és akik még egymást sem ismerték. Az idejüket pedig már korábban kialakult betegség tüneteit tette láthatóvá: a nyári művelődési táborok pár év alatt fokozatosan elvesztették a közösségformáló erejüket. Ennek az oka a merev szemléletű műsor-összeállítás is lehet, hiszen az utóbbi három tábor műsora egy kijelölt téma körül szakosodott. Ezzel a monolitikus szemlélettel pedig a műsorok szerkesztői eltávolodtak az 1980-as somodi táborozáson még meglévő, mindenkit érdeklő, ezzel közösségteremtő témáktól. A tavalyi néprajzos tábor jobban sikerült, mert ez egyrészt „testközelí” tudomány, másrészt pedig a szlovákiai magyar néprajzkutatás az önkéntes gyűjtőmozgalom eredményein alapul, és ez aktív cselekvésre készítetett fiatal és idősebbet egyaránt.

Hogy mi volt, ami most Ipolyságon mégis kapcsolatban maradt a szlovákiai lét követelményeivel? Mert volt ilyen is. Fontos volt a *tankönyv- és szépirodalmi kiadványokról* rendezett vita. Bertók Imre, a szlovák Pedagógiai Kiadó magyar szerkesztőségének vezetője ismertette a tankönyvkiadás helyzetét. Elmondta, hogy a magyar nyelvű tankönyvkiadás már az első csehszlovák köztársaság idején megindult, úgy állami, mint egyházi vonalon. A második világháború után pedig a némaságra kárhóztatott évek leteltével 1948-ban indult meg újra a magyar nyelvű tankönyvkiadás. Azóta 2500 féle mű jelent meg, melyben a tankönyvek mellett megtalálhatók a pedagógiai tudományos művek is. Harmincöt esztendeje folyamatos fejlődés figyelhető meg.

A magyar nyelvű szépirodalmi kiadványok szolgáltató Madách Kiadó tevékenységét vizsgálva a megjelenő könyvek műfaja körül alakult ki vita. Az a kérdés merült fel, hogy nincs-e túlsúlyban a klasszikus szépirodalom, a regény, a vers a társadalomtudományi kiadványokkal szemben. A közzététel formálásához elengedhetetlenül szükséges az eddigi kiadói hagyomány folytatása, örvendetes, hogy a Madách Kiadó nem jelentet meg igénytelen, giccses műveket. De az is fontos, hogy szélesebb kaput nyissanak a társadalmi kérdéseket vizsgáló műveknek, a néprajzi, művelődéstörténeti, irodalomtörténeti és szociográfiai kiadványoknak. Az utóbbi évtized bizonyítja, hogy a Madách Kiadó lépett errefelé, de ez a műfaj még mindig aránytalanul háttérbe szorul a hagyományos szépirodalom mellett. Nemzetiségi kiadó lévén pedig szükséges annak a hagyománynak a folytatása, ami Fábry Zoltán közírói munkássága, Püspöki Nagy Péter történetírásai, Ág Tibor népdalgyűjteménye, Turczel Lajos irodalomtörténeti, vagy Gál Sándor szociográfiai könyve kiadásával már elkezdődött.

Talán a tábor legfontosabb rendezvénye volt a *művelődési klubokról* szóló vita. A CSEMADOK szervezetén belül ötvenhat művelődési klub működik Szlovákiában. A klubmozgalmat a társadalmilag legaktívabbak, az egyetemisták indították el Pozsonyban, Prágában és Brnóban. Kezdetben, míg megvolt a nyitrai magyar nyelvű pedagógiai főiskola, addig ott is tevékeny klubélet folyt. Örvendetes, hogy ez a kezdeményezés nem maradt az egyetemek falai között, mert a klubmozgalom célja a közösségépítés, melynek feltétele, hogy az iskolákból kikerülők is megőrizzék szellemi nyitottságukat. Ez a nyitottság a feltétele a másokhoz való közeledésnek. Hogy egy-egy klub az idők folyamán mindig betölthesse közösségformáló szerepét, ahhoz a kezdeti tömegigény-kielégítéstől el kell jutni az esztétikai nevelés magasabb szintjére. Például a táncszínház nem ráerőszakolni kell a diszkóba járó fiatalokra, hanem meg kell velük szeretetni a mélyebb gyökerű és ezért messzebbre érő kultúrát. Ez pedig céltudatos, minden egyénnek a személyéhez szóló nevelés nélkül nem megy. Itt fontos a személyéhez szóló nevelés hangsúlyozása, mert egy minőségileg magasabb rendű, néphez, erkölcshez kötött kultúra már nem tömegjelenség, bármilyen sokan sajátítsák is el azt. Az ipolysági művelődési táborról szólva nem véletlenül ragadjuk ki jó példa gyanánt a táncszínház, mert éppen ez volt az, ami esténként ugyanarra a dobogóra hozta össze az egymásról korábban mit sem tudó, kis csoportokban elkülönülő legfiatalabbakat. Ott akkor az órszülési Vadrózsák együttes jóvoltából mindenki együtt volt. Ha a művelődési klubokról és a minőségre nevelésről beszéltünk, akkor meg kell említeni az irodalmi színpadokat és amatőr színjátszókat is: az irodalomban nem akármilyen szerep jut nekik, amikor az igénytelenebb olvasmányoktól a szépirodalomig, a tiszta kultúra megbecsüléséig vezetik nézőiket. Hogy ez a minőségemelés ne csak egyesek „jutalma” legyen, ahhoz a könyvkiadáshoz hasonlóan a klubmozgalomnak is ki kell nyitnia kapuit a társadalomtudományi rendezvények előtt. Az egy-egy tájegység népi kultúráját bemutató folklórcsoportoknak van ebben a

legnagyobb szerepe, de nem lebecsülendő a vitakörök vagy az előadásokra meghívott tudósok, szakemberek jelentősége sem.

A nemzetiségi önismeret szempontjából fontos volt az a *beszélgetés*, melyet *Ladislav Ballek szlovák íróval* folytattak a tábor lakói. A szerzőnek az elmúlt években jelent meg „A segéd” című regénye. Mint a vitavezető fiatal író, Grendel Lajos elmondta, ez a mű az első olyan valóban szépirodalmi kísérlet a szlovák irodalomban, amely magyar környezetben játszhatja a történetet. Ez nem lehetett könnyű feladat, mert a szlovákiai magyarságnak és a szlovákságnak nemcsak a tapasztalatai, de az előítéletei is mások. Ballek felülemelkedett az elfogultságokon és az Ipolyságon játszódó regényben a magyarság nem valami „ördögként” jelenik meg. Másképpen látjuk ugyan Ballek könyvében a szlovákiai magyarokat, mint Dobos László, Duba Gyula regényeiben, vagy Gál Sándor verseiben, novelláiban, hiszen Ballek végül is kívülről nézi a magyar társadalmat. Ez azonban nem jelent számunkra hátrányt, hiszen az önismerethez az is hozzátartozik, hogyan látnak bennünket mások, más szemszögből. És ez a kép nem olyan hamis, mint például Ivan Habaj Kolonisták című regényében.

A szlovákiai magyarság egy sajátos intézményét, a *Magyar Területi Színházat* mutatta be a táborszóknak Takács Emőd igazgató. A színház 1953-ban alakult és Komáromban játszik. 1969 óta a színházhoz tartozó Thália együttes Kelet-Szlovákiában működik, Kassa székhellyel. A komáromi színház fennállása első szakaszában népművelői szerepkört látott el. Később az általános műveltség és iskolázottság emelkedésével, a televízió elterjedésével változott ez a feladat. Ha az eddig bemutatott kétszázegynéhány címet sorrendben végignéznénk, meglátnánk, hogyan fejlődött a színház a drámairodalom remekeit bemutató színvonalra. Az utóbbi öt év jelentős tette, hogy a Magyar Területi Színház vállalja a csehszlovákiai magyar szerzők bemutatását is. Ezzel a magyar nemzetiségi irodalom hagyományosnak számító műfajait – a költészetet, regényt – a drámával egészíti ki. Évente bemutatnak egy-egy hazai magyar szerzőt, így ösztönzik az ottani írókat színpadi művek alkotására. Akik a Magyar Területi Színház megalakulásánál ott voltak, azok egytől egyig az amatőrmozgalomból kerültek ki. Nem véletlen ez, hiszen az öntevékeny csoportok szerepe nem kicsi arrafelé, gondoljunk csak a néprajzi gyűjtőmozgalomra, mely két-három személyt kivéve kizárólag amatőrökből áll. Ez a helyzet a színjátszás terén is: a mai irodalmi színpadok elődei nélkül nem született volna meg a hivatásos színjátszás. Súlyos problémája a szlovákiai magyar színházi életnek, hogy nincsenek színkritikusai. A visszajelzések hiánya pedig könnyen a minőség rovására megy. Nem könnyű a színészképzés sem. Sokáig az volt a törekvés, hogy Budapesten tanuljanak a komáromi és kassai színinövendékek, de akik ezt a könnyebb utat választották, azok általában nem mentek vissza Szlovákiába. Lehetőség van még a szlovák nyelvű poszsonyi színiakadémián is, ahol a magyar színpadnyelv külön tantárgyként szerepel.

A leírtakból kitűnik, hogy a csehszlovákiai magyar nemzetiség az utóbbi három évtizedben önerőből milyen intézményrendszert épített ki magának. Az a tény, hogy mindezt saját kitartó munkájának köszönheti, a jelenlegi nemzedékváltásból adódó problémák megoldását, a nemzetiségi közösség továbbépítését is parancsolja. Senki nem fogja ezeket megvalósítani helyettük. A művelődési kluboknak és a helyi CSEMADOK-szervezeteknek kell elkezdeni a fiatalok bevonását és munkára fogását, mert mint azt tavaly ugyanott Ipolyságon Sidó Zoltán elnöktől hallottuk, a CSEMADOK-tagságban aránytalanul kevés a fiatal. Ha a fiatalság otthon megtanulja a nemzetiségi önismeretet és öt munkára, közösségi életre készíteti, akkor később talán nemcsak azért mennek el művelődési táborokba, hogy ott egy-két jóbaráttal töltsék az időt, mert ez kevés. Hogy egy-egy jó társaság ne szűküljön be, ahhoz mindenki felé nyitott érdeklődésre és öntevékenységre van szükség. Ez adja a létezés célját és egy nemzetiség perspektíváját.

Virt László

Honismereti tábor, Gergelyugornya

Úttörők, középiskolások, főiskolások és felnőttek, tehát minden korosztály képviseltette magát augusztus 3–9-e között a gergelyugornyai honismereti táborban. A korábbi évek mostoha feltételei után végre kellemes Tisza-parti környezetben, az úttörőtábor faházai nyújtottak otthon a Honismereti mozgalom szabolcs-szatmári híveinek. Talán a környezet varázsa, talán a felhívásban megadott programtervezet okozta, hogy a nyolcvan helyre több mint százötvenen jelentkeztek, így kénytelenek voltunk válogatni, mert iskolánként csak két tanuló vehetett részt.

A részvételt ezúttal is pályázatokhoz kötöttük, amelyeket a tábornytás napján kellett leadniuk a diákoknak. Mivel a javasolt témakörökhöz nem ragaszkodunk a pályázatoknál, az idén is számos érdekes, hasznos dolgozat született. A Bessenyei György Tanárképző Főiskola két hallgatója, akik honismereti szakkollégiumra járnak, a kenderfeldolgozásnál használatos szavakat, kifejezéseket gyűjtötték össze és